

РОЗВИНУТИЙ ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ЯК УМОВА ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена теоретичним аспектам поняття емоційного інтелекту студентів-іноземців з огляду на формування рефлексивної діяльності у відділах головного мозку. Аналізується сутність західної та східної концепцій навчання. Визначено підходи до розвитку емоційного інтелекту студентів-іноземців на довузівському етапі підготовки.

Ключові слова: студенти-іноземці, довузівська підготовка, емоційний інтелект, педагогічні та психологічні умови.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Для успішного формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки (СІГДП) до навчання у вищих технічних навчальних закладах (ВТНЗ) необхідно визначити педагогічні та психологічні умови, що будуть забезпечувати підвищення якості довузівської підготовки майбутніх інженерно-технічних фахівців. Значущість проблеми професійної підготовки майбутніх інженерних кадрів у сучасних соціально-економічних умовах підкреслює О. А. Ігнатюк, яка звертає увагу на те, що «психолого-педагогічні проблеми цієї професії ще недостатньо вивчені. Сьогодні навіть розуміння структури професійної діяльності інженера не має однозначного трактування і тому не одержало належного відбиття в існуючій системі його професійної підготовки в навчальних закладах вищої технічної школи» [7, с. 62].

Для обґрунтування педагогічних умов, які будуть сприяти формуванню готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ, ми розглянули існуючі визначення педагогічних умов. На наш погляд, найбільш обґрунтованим та прийнятним до системи довузівської підготовки студентів-іноземців є визначення В. І. Андрєєва: педагогічні умови являють собою результат цілеспрямованого добору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (приймів), а також організаційних форм навчання для досягнення цілей [1].

Обов'язковою умовою формування мовних та професійних умінь і навичок, засвоєння представниками різних країн світу знань з дисциплін за фахом навчання є врахування їхньої ментальності та особливостей національної свідомості, оскільки типовими труднощами є не тільки мовні, змістовно-предметні, методичні, організаційні, але й психологічні. Перебування у новому культурному, ментальному та навчальному середовищі супроводжується внутрішньо-особистістними та міжособистістними конфліктами і, як наслідок, відсутності емоційного комфорту. Вочевидь, актуалізація психічних резервів молодшої людини в нових ускладнених життєвих ситуаціях є стресозахисним та адаптивним засобом. Визначення О. О. Євдокимовою психологічних умов ефективного функціонування іншомовної текстової діяльності студентів та шляхів її формування [6, с. 5] за участю 180

громадян Марокко має, безумовно, академічний та теоретичний інтерес [6, с. 95]. Ученою досліджено мовні, освітні й національні особливості студентів-іноземців. Але на практиці неможливо сформувати мононаціональні академічні групи у зв'язку зі стихійним приїздом, нечисленністю СІГДП, переорієнтацією студентів із країн Північної Африки на навчання у Франції. Країни-постачальники СІГДП мають розвинену структуру середньої освіти (приватні, державні заклади освіти; професійно-орієнтовані: технічні, гуманітарні тощо). Перепрофілювання навчання за бажанням СІГДП ускладнює вивчення термінологічної лексики у зв'язку з відсутністю аналогів у рідній мові. Різномірне базова підготовка (середня освіта, бакалавр, магістр) зумовлює коригування планів та методик навчання в кожній академічній групі та індивідуально до кожного СІГДП.

Попередній аналіз останніх досліджень і публікацій українських й зарубіжних педагогів і психологів (Л. Рибаченко, Я. Кміт, Н. Булгакова, О. Палка, А. Шевченко, О. Резван, Л. Хаткова, О. Тетьянченко, О. Євдокимова, О. Борисенко, Дін Сін, Ши Сі Нін, Т. Дементьєва, М. Олєфір, Н. Терещенко, О. Ременцов, О. Суригін, І. Жогіна, Т. Шмоніна, А. Горошенко та ін.) щодо шляхів удосконалення підготовки іноземних громадян та досвід практичної роботи [11] уможлиблює виділення комплексу психолого-педагогічних умов, які ми вважаємо необхідними для ефективного формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ. Наукові положення становлення особистості в контексті образу національного «Я» (Р. Абдулатипов, К. Абульханова-Славская, І. Бех, А. Maslow, С. Rogers та ін.), дослідження міжкультурної комунікації та менталітену народів світу (М. Бахтін, В. Біблер, Є. Верещагін, М. Каган, В. Костомаров, О. Леонтьєв, С. Тер-Мінасова, Б. Душков, Ю. Грицак, Е. Hall, А. Nicols, F. Kluckhohn, F. Strodtbeck та ін.) довели, що у сучасній освітній практиці з особливою гостротою висуватися завдання визначення психолого-педагогічних аспектів підготовки й умов їх реалізації, які будуть забезпечувати успішне формування готовності СІГДП до подальшого навчання у ВТНЗ.

Мета статті та завдання: розглянути підходи до визначення поняття емоційного інтелекту студентів-

іноземців з огляду на формування рефлексорної діяльності у відділах головного мозку.

Виклад основного матеріалу. Великий педагог К. Д. Ушинський відзначав, що універсальної системи навчання, яка була б прийнятною для будь-якого народу, не існує. З огляду на географію контингенту іноземних громадян, що навчаються в Україні, одним з глобальних аспектів довузівської підготовки є протиріччя між західними й східними традиціями навчання [2; 4; 11].

Західна, домінуюча, концепція навчання була сформована в античні часи. У її основу лягли бімодальні конструкції розуміння інтелекту: сприйняття реальності в деякому образі та його обробки для генерації судження. Досягнення в когнітивній психології, соціології, неврології, класичних науках, рекомендації індивідуалізації підходу у відповідності зі стилями навчання, які було досліджено (В. Беспалько, І. Бех, В. Богданов, І. Зязюн, С. Максименко та ін.), підсилили цю схему й зробили базою для створення нових технологій і моделей навчання. Західна модель трактує навчання як процес накопичення знань через поповнення обсягу інформації, а поведінка студента керується законами врахування умов, у яких воно здійснюється («стимул-реакція») [3].

Східна традиція навчання, як ведична концепція, так і суфізм, націлені на саморозкриття й самоevolюцію студента, у яких викладач направляє формування «Я»-особистості студента. Характеризуючи принципи самовдосконалення у філософії Сходу, О. Романовський зазначає: «Одна з характерних рис стародавньої східної, зокрема, індійської філософії полягала в тому, що в ній, по-перше, головна увага приділялася дослідженню внутрішнього світу людини і, по-друге, не визнавалася наявність думки без дії, тому що лише дія є закінченістю думки» [10, с. 16]. Основою східних традицій навчання є особистісні якості: мудрість, самостійність і дух.

Процес навчання повинен бути спрямований на розвиток в учня тих рис, що закладені в ньому генетично, зумовлені особливостями мислення, ментальністю й навіть темпераментом, властивими представникам певної національності. Керування своїми емоціями, розуміння емоцій співбесідників та вміння використовувати інформацію, надану емоціями, забезпечує успішність адаптації студентів-іноземців ще на етапі невербального спілкування.

Розвинутий емоційний інтелект СІГДП як психологічна умова формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ ґрунтується на теоріях інтелекту та емоційної поведінки. На думку Г. Мельхорна, інтелект – це загальний рівень розумових здібностей людини. За визначенням В. Рубцова, інтелект – це орієнтування в нових ситуаціях, активність розумових (і більш широко – пізнавальних) процесів, а також здатність здійснювати цілеспрямовану стійку діяльність. Г. Айзенк розділяє коефіцієнт інтелекту на три головні, незалежні один від одного складники: 1) швидкість

інтелектуальних операцій; 2) наполегливість, завзятість у їхньому здійсненні; 3) схильність до перевірки помилок. Модель структури інтелекту, запропонована Г. Айзенком, схематично виглядає як куб, кожна з площин якого представляє різноманітні модальності: інтелектуальні процеси (мислення, пам'ять, сприйняття та ін.), тестовий матеріал (вербальний, просторовий та ін.) і те, що дістало назву «якість» (швидкість інтелектуальних операцій, схильність до перевірки помилок і наполегливість у виконанні завдання). За визначенням Д. Векслера, інтелект – це здатність діяти доцільно, думати раціонально й діяти ефективно по відношенню до навколишніх.

Дотепер у будь-якій системі освіти інтелект більше пов'язаний з поняттям IQ. Високий IQ обумовлює успіх у житті тільки на 20%. Не гарантує успіх IQ особливо в умовах соціальних змін [8]. Як вважає Нгуен Мінь Ань, упевненість у своїх глибоких наукових пізнаннях заводить людей в «інтелектуальну пастку», коли акцент уваги зміщується в бік критики замість конструктивного діалогу й пошуку нестандартних рішень. Шлях до креативного мислення й взаєморозуміння між творчими СІГДП та творчими викладачами лежить через функції правої півкулі мозку студентів.

Форма і якість цілісної поведінки людини зумовлюється формуванням рефлексорної діяльності різних відділів головного мозку (І. П. Павлов). У вченні про функціональну роль відділів мозку склалися дві протилежні теорії: 1. Головний мозок діє як єдине ціле. Його відділи рівноцінні для забезпечення тієї або іншої функції. Еквіпотенційність – основна засада функціонування мозку, його великих півкуль (Флуранс (M. Flourens), Лешлі (C. Lashley)). 2. У головному мозку існує територіально обмежена локалізація функцій, тобто зв'язок між визначеними ділянками великих півкуль і периферичними чутливими руховими апаратами (Л. Орбелі). На підставі клінічних досліджень й експериментальних даних (електричне й хімічне подразнення кори, ізольоване руйнування окремих її областей) були укладені топографічні карти локалізації функцій, які свідчать, що потилична область великих півкуль є зоною проєкції зорового апарату, скронева – слухового, тім'яна – шкірної й проприоцептивної чутливості, бічна поверхня й основа мозку – смакової й нюхової чутливості.

Функції півкуль головного мозку в розумовій діяльності мають відмінності: у лівій півкулі сконцентровані механізми абстрактного, у правій – конкретного образного мислення. Сфери спеціалізації півкуль головного мозку на матеріалі дослідження М. Зденека щодо розвитку правої півкулі наведено в табл. 1.

Сучасні дослідження [5; 8; 9 та ін.] доводять, що адаптаційні здібності є вагомою складовою інтелекту. Особистісна оцінка значущості сприйнятого й результатів власної поведінки є необхідністю для реалізації інтелектуального механізму. Науковці вважають, що адаптація та соціалізація починаються саме з розвитку

емоційного реагування, інтелектуалізації емоцій, становлення емоційно-почуттєвого досвіду. Усвідомлення цілей і бажань, бачення реальної дійсності й адекватна реакція на неї, синтез і системне мислення – це

грані інтелекту, розумових здібностей, не пов'язаних з логикою, аналізом і лінійним мисленням, за які відповідає ліва півкуля. Ці функції мозку належать до емоційного інтелекту EQ, який забезпечує права півкуля.

Таблиця 1

Сфери спеціалізації лівої та правої півкуль головного мозку

Ліва півкуля	Права півкуля
Обробка вербальної інформації: Мовні здібності. Ця півкуля контролює також здібності до читання й письма, а також запам'ятовування фактів, імен, дат і їх написання	Обробка невербальної інформації: Права півкуля спеціалізується на обробці інформації, яка виражається не в словах, а в символах й образах, цілісному сприйнятті (сприйняття образів) та інтуїції
Аналітичне мислення: Логіка й аналіз. Ліва півкуля аналізує всі факти. Числа й математичні символи також розпізнаються лівою півкулею	Уява: Права півкуля надає нам можливість мріяти й фантазувати. За допомогою правої півкулі можемо скласти різні історії. Права півкуля відповідає також за здібності до музики й образотворчого мистецтва
Послідовна обробка інформації: Інформація обробляється лівою півкулею послідовно по етапах	Паралельна обробка інформації: Права півкуля може одночасно обробляти багато різноманітної інформації. Вона також відповідає за розгляд проблеми, без логічного аналізу

EQ – це область інтелекту, яку називають «здоровим глуздом» людини, емоційний еквівалент пізнавального IQ. Це саме те, що є передумовою лідерства, успіху в кар'єрі й бізнесі, щастя й упевненості у світі людських взаємин. В умовах соціальних змін особливу роль відіграє не академічний розум, а здатність керувати своїми емоціями, тобто емоційний інтелект.

Існує декілька тлумачень емоційного інтелекту: його розуміють як емоційно-інтелектуальні здібності (Дж. Мейєр, П. Саловей, Д. Карузо (1990 р.)); як емоційну компетентність (Д. Гоулман (1999 р.)); як сукупність некогнітивних умінь і навичок, які впливають на здатність індивіда успішно впоратися з вимогами оточення (Р. Бар-Он); як прояв емоційної розумності, що виявляється у вмінні контролювати свої емоції та здатності налаштувати себе на активну діяльність при виникненні емоційногенних ситуацій (Є. Носенко, Н. Коврига); та як інтегративну динамічну рису особистості (Г. Метьюс, М. Зайднер, Р. Робертс, Є. Носенко). За визначенням А. Четверик-Бурчак, емоційний інтелект є одним з провідних особистісних факторів, що сприяють забезпеченню психологічного здоров'я особистості. Дослідники інтелекту людини довели його багатогранність та виокремили види. Емоційний інтелект має дві компоненти: внутрішньо особистісну та міжособистісну. Ховард Гарднер визначає *внутрішньоособистісний* емоційний інтелект як здатність до самопізнання, розуміння того, що насправді ми прагнемо, самооцінку, самовизначення; Носенко – як готовність налаштуватись на активну діяльність, тобто здатність запобігати стресам за рахунок того, що людина за виникнення перешкод обирає активні стратегії подолання стресу, що захищає її від депресивних станів та розладів, пов'язаних з відчуттям тривоги. Гарднер визначає *міжособистісний* компонент емоційного інтелекту як здатність до спіл-

кування й співробітництва з людьми та відчуження інших людей. Носенко стверджує, що міжособистісний компонент емоційного інтелекту пов'язаний з ефективністю соціалізації людини, знижує вірогідність виникнення конфліктів та непорозумінь у спілкуванні та взаємодії з оточуючими, отже, сприяє збереженню позитивного настрою, який є запорукою психологічного здоров'я.

Основа формування емоційного інтелекту лежить у стосунках між людьми, які тісно пов'язуються зі співчуттям, жалем, умінням зрозуміти іншу людину, перейнятися його прикростями та радіощами. У концепції К. Роджерса ці здібності узагальнюються поняттям «емпатія». Для розвитку емоційного інтелекту студентів-іноземців вищих навчальних закладів Нгуєн Мінь Ань передбачає такі види занять, які викладачі можуть проводити як частину семінарського заняття: обговорення зі студентами причини дискримінації, расизму й способів їх подолання; терпимість, толерантність, прийняття себе й інших; вивчення особливостей країн за вибором студентів на кожному занятті; групові види занять для розвитку співробітництва й терпимості: наукові гуртки, обговорення навчальних тем; спільні ігри, колективне малювання.

Висновки та подальший напрямок досліджень. Ми погоджуємося з думками дослідників та вважаємо за доцільне розвивати емоційний інтелект у СІГДП. Ментальні особливості іноземних громадян та їх сумісне проживання в гуртожитку є позитивним підґрунтям до розвитку цієї якості особистості. Для студентів з країн Африки, Азії та Близького Сходу притаманна поведінка за кастовими устоями. Такі стосунки сприяють зниженню емоційної напруги в період довузівського навчання. Темперамент СІГДП, природна здатність до співпереживання допомагають менш адаптованим та соціалізованим

СІГДП у подоланні стресу в перший рік перебування за теренами Батьківщини. Взаємостосунки в колі СІГДП та спілкування з викладачами сприяє подо-

ланню негативних емоційних станів, що є запорукою до формування готовності до подальшого навчання у ВТНЗ України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно- исследовательской деятельности / В. И. Андреев – М. : Высшая школа, 1981. – 237 с.
2. Білецька С. В. Педагогічна практика і теорія великих цивілізацій Сходу / С. В. Білецька // Педагогіка та психологія. – 1998. – Вип. 7. – С.168–172.
3. Богданов В. А. Системалогическое моделирование личности в социальной психологии / В. А. Богданов – Ленинград : ЛГУ. 1987. – 142 с.
4. Боровская Н. Китайская модель образования в азиатском контексте / Н. Боровская // Сравнительная педагогика. Педагогика. – 1997. – № 3. – С. 86–95.
5. Деревянко С. П. Роль эмоционального интеллекта в процессе социально-психологической адаптации студентов / С. П. Деревянко // Инновационные образовательные технологии. – 2007. – № 1 (9). – С. 92–95.
6. Євдокімова О. О. Психологічні умови формування іншомовної текстової діяльності студентів (на матеріалі навчання іноземців): дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Євдокімова Олена Олександрівна. – Х., 2003. – 175 с.

REFERENCES

1. Andreev V. I. Heuristic programming educational and research activities / V. I. Andreev – Moscow: High school, 1981. – 237 p.
2. Biletska S. V. Pedagogical practice and theory of great East civilizations / S. V. Biletska // Pedagogy and Psychology. – 1998. – Issue 7. – P. 168–172.
3. Bohdanov V. A. System logical model of a person in social psychology / V. A. Bohdanov – Leninhrad: LGU. 1987. – 142 p.
4. Borevskaia N. The Chinese model of education in the Asian context / N. Borevskaia // Relative Pedagogy. Pedagogy. – 1997. – № 3. – P. 86–95.
5. Derevianko S. P. The role of emotional intelligence in the process of socio-psychological adaptation of students / S. P. Derevianko // Innovative educational technologies. – 2007. – № 1 (9). – P. 92–95.
6. Yevdokimova O. O. Psychological conditions of the foreign language text activities of students (on the material of teaching foreigners): syn. cand. of psych. sciences: 19.00.07 / Yevdokimova Olena Oleksandrivna. – Kharkiv, 2003. – 175

И. А. Сладких

РАЗВИТЫЙ ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ КАК УСЛОВИЕ ГОТОВНОСТИ К ОБУЧЕНИЮ

Статья посвящена теоретическим аспектам понятия эмоционального интеллекта студентов-иностранцев с учетом формирования рефлексивной деятельности в отделах головного мозга. Анализируется сущность западной и восточной концепций обучения. Определены подходы к развитию эмоционального интеллекта студентов-иностранцев на довузовском этапе подготовки.

Ключевые слова: студенты-иностранцы, довузовская подготовка, эмоциональный интеллект, педагогические и психологические условия.

7. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика : [монографія] / Ольга Анатоліївна Ігнатюк. – Х. : НТУ «ХПІ», 2009. – 432 с.

8. Нгуен М. А. Роль емоціонального інтелекту в становленні особистості студента-професіонала / М. А. Нгуен // Професіональне освітання. Столиця. – 2007. – № 5. – С. 137–140.

9. Носенко Є. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія / Є. Носенко, Н. Коврига. – К. : Вища школа, 2003. – 126 с.

10. Романовський О. Г. Досягнення успіху. Психологічний аспект: підручник / О. Г. Романовський, В. Є. Михайличенко. – Х. : НТУ «ХПІ», 2007. – 592 с.

11. Сладких І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. А. Сладких. – Вінниця, 2014. – 20 с.

p.

7. Ihnatiuk O. A. Forming readiness of future engineers to professional self: theory and practice: [monohrafiia] / Olha Anatoliivna Ihnatiuk. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2009. – 432 p.

8. Nhuen M. A. The role of emotional intelligence in the formation of student-professional personality / M. A. Nhuen // Vocational education. Capital. – 2007. – № 5. – P. 137–140.

9. Nosenko Ye. Emotional Intelligence: conceptualization of a phenomenon, basic functions: monohrafiia / Ye. Nosenko, N. Kovriha. – Kiev: High school, 2003. – 126 p.

10. Romanovskiy O. H. Attainment of success. The psychological aspect: pidruchnyk / O. H. Romanovskiy, V. Ye. Mykhailychenko. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2007. – 592 p.

11. Sladkikh I. A. Forming readiness of students-foreigners in groups preparation for training in technical universities: syn. of dis. of cand. of ped. sciences: 13.00.04 «Theory and Methodology of Professional Education» / I. A. Sladkikh. – Vinnytsia, 2014. – 20 p.

I. A. Sladkikh

DEVELOPED EMOTIONAL INTELLIGENCE OF FOREIGN STUDENTS AS A CONDITION OF THEIR READINESS FOR STUDY

The article is devoted to theoretical aspects of the concept of “emotional intelligence of foreign students” as psychological conditions of readiness for training with regard to the formation of reflex activity in brain regions. The need to take into account the mentality of national identity and characteristics of foreign students is relevant, because typical difficulties at the stage of pre-university training is not only the language, subject content, methodological, organizational, but also psychological one. The essences of Western and Eastern concepts of learning were also analyzed. Theories of intelligence and emotional behavior (G. Melhorn, V. Rubtsov, H. Eysenck, D. Wechsler) and opposite theories (M. Flourens, C. Lashley, L. Orbeli) on the functional role of different parts of the brain were reviewed. Differences in the functions hemispheres of the brain in mental activity on the research M. Zdenek on the development of the right hemisphere have been formulated. Approaches of emotional intelligence of foreign students at pre-university preparation were identified. It is proved that the basis of formation of emotional intelligence lying in relations between people who tightly associated with empathy, compassion, the ability to understand another person, taking care of his sorrows and joys. According to the research and a practical teaching activity, it is concluded that mental peculiarities of foreign citizens, their cohabitation in the hostel and their natural capacity for empathy are positive foundation for the development of the personality. Behavior of caste attitudes which inherent the students from Africa, Asia and Middle East helps to reduce emotional stress in the pre-university period.

Keywords: students-foreigners, pre-university training of foreign citizens, emotional intelligence, pedagogical and psychological conditions.

Подано до редакції 02.12.2013
